

Список використаних джерел

1. Кабінет Міністрів України. Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки» / Кабінет Міністрів України. // Офіційний вісник України. – 2016. – №55. – С. 36.
2. Пасічник М. В. Механізми впровадження нового публічного менеджменту: досвід США / М.В. Пасічник // Державне управління: теорія та практика. – 2009. – № 1 (9). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Pasichnyk_MV.pdf
3. Beer S. Diagnosing the System for Organizations. Chichester, 1985. P. 21-25.
4. Глоссарий ЕС // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://n-europe.eu/glossary/5>.
5. Герасимяк Н. В., Волинчук Ю. В. Адміністративний менеджмент як один із напрямів сучасного менеджменту / Н.В. Герасимяк, Ю. В. Волинчук // Економіка і суспільство. – 2016. – № 4. – С. 127-130.

Тищенко О.П.,
д.е.н., ст. наук. співробітник,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна

ДОМІНАНТИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. Здійснено порівняльний аналіз тенденцій розвитку національної економіки України за основними макроекономічними показниками з європейськими країнами – сусідами у 10-х роках ХХІ ст. Виявлено наявні міжкраїнові дисбаланси, які становлять загрозу національній економічній безпеці. Зокрема, дано оцінку масштабів, структури та причин зовнішньої трудової міграції. Обґрунтовано систему антикризових заходів, спрямованих на подолання наявних дисбалансів з метою зміцнення національної безпеки.

Ключові слова: антикризове управління, глобалізація, економічна безпека, зовнішня трудова міграція, міжкраїнові дисбаланси, національна економіка.

Summary. A comparative analysis of trends in the development of the national economy of Ukraine, on the basis of the main macroeconomic indicators, with the European neighboring countries in the 10th years of the XXI century was made. Existing cross-country imbalances that threaten national economic security are revealed. In particular, an estimation of scale, structure and reasons of external labor migration is given. The system of anti-crisis measures aimed at overcoming the existing imbalances in order to strengthen national security is substantiated.

Key words: crisis management, globalization, economic security, external labor migration, cross-country imbalances, national economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобалізація як явище, що охопило усі сторони людського суспільства, стрімко «руйнує» традиційні, сформовані протягом багатьох років, уявлення й розуміння щодо закономірностей функціонування національних економік. Різна швидкість процесів інтернаціоналізації господарської діяльності, ринків капіталу, робочої сили, соціально-культурної сфери, а також адаптації до специфічних особливостей глобалізованого середовища, породжують у низці регіонів світу й в окремих країнах значні дисбаланси, які через їх недооцінку можуть становити серйозну загрозу для економічного розвитку як на національному, так й на міжнародному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам вивчення процесів глобалізації та її впливу на світовий розвиток, а також на функціонування національних економічних систем присвятили свої праці відомі вітчизняні та закордонні дослідники, зокрема О. Білорус, О. Власюк, В. Геєць, Е. Лібанова, В. Кириленко, Д. Лук'яненко, С. Пахомов, С. Пирожков, А. Поручник, Є. Савельєв, Дж. Сорос, А. Тойнбі, І. Уоллерстайн та інші.

Виділення невирішених частин загальної проблеми, яким присвячується означена наукова праця. Віддаючи належне зусиллям світової наукової спільноти, варто зазначити, що донині недостатньо дослідженими залишаються питання, пов'язані з оцінюванням міжкраїнових економічних і соціальних відмінностей, насамперед у рівні життя, прояв яких безпосередньо пов'язаний з процесами глобалізації. Посилення цих відмінностей у ХХІ столітті перетворилось на визначальний чинник, що спричиняє погіршення макропараметрів соціально-економічного розвитку в країнах, які знаходяться у відносно гірших умовах, та становить загрозу їхній не тільки економічній, а й національній безпеці в цілому. До таких «неблагополучних» країн, на жаль, долучилася й Україна.

Формулювання цілей наукової праці (постановка завдання). Мета статті полягає в оцінюванні тенденцій розвитку національної економіки України у 10-х роках нинішнього століття, їх порівняння за основними макроекономічними показниками з європейськими країнами – найближчими сусідами нашої держави, а також визначенні пріоритетних заходів та інструментів державної економічної політики, спрямованих на забезпечення економічної безпеки країни та відновлення збалансованого розвитку національного господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зіставлення України із сусідніми європейськими країнами за основними макроекономічними показниками свідчить про різну спрямованість тенденцій розвитку національних економік за останні п'ять років, що призвело до збільшення міжкраїнових відмінностей, і вже найближчим часом наявні дисбаланси можуть спричинити руйнівні наслідки з точки зору економічної безпеки країни. Так, якщо в усіх аналізованих країнах мало місце абсолютне

зростання обсягів виробництва ВВП та, відповідно, показника ВВП на 1 особу, то в Україні загальний річний обсяг ВВП скоротився на 18,7%, а ВВП у розрахунку на 1 особу – на 13,3%. На тлі скорочення безробіття в сусідніх країнах в Україні його рівень зріс на 1,4 пункти і становив у 2016 р. 9,3%. Найбільш відчутним у періоді, що розглядається, стало різке падіння рівня доходів населення – зараз за показником середньомісячної заробітної плати Україна посідає останню сходинку, а її рівень є у 5-6 разів нижчим, ніж у таких країнах як Угорщина, Польща, Словаччина (табл.1).

Таблиця 1

Міжнародні порівняння за деякими макроекономічними показниками

Показники, одиниця виміру	Країни						
	Білорусь	Молдова	Польща	Румунія	Словаччина	Угорщина	Україна
Середньорічна чисельність населення, млн.:							
2011	9,5	3,6	38,1	20,1	5,4	10,0	45,5
2015	9,5	3,6	38,0	20,0	5,4	9,8	42,7
Рівень безробіття, % до економічно активного населення, у середньому за рік:							
2011	0,7	6,7	9,7	7,2	13,7	11,0	7,9
2016	1,0	4,2	6,2	5,9	9,7	5,1	9,3
Середньомісячна заробітна плата, дол. США:							
2011	381,9	259,1	1200,6	667,2	1301,3	1142,4	330,5
2015	421,6	241,2	1021,0	638,8	1137,7	888,1	192,0
Валовий внутрішній продукт, млрд дол. США, за ПКС 2010 р.:							
2011	249,1	21,7	812,0	379,1	122,8	214,3	815,6
2016	250,2*	24,5*	921,3	443,6	139,3	235,6	663,1*
Валовий внутрішній продукт на 1 особу, дол. США, за ПКС 2010 р.:							
2011	26254	6085	21078	18818	22743	21490	17843
2016	26349*	6903*	23975	22899	25655	24005	15478*

* 2015 р.

Джерело: складено автором за даними [1, с. 589-594, 597-598; 2, с. 218-219].

Одним з найважливіших індикаторів стану економіки країни та процесів, що у ній відбуваються, є динаміка прямих іноземних інвестицій (ПІ). Протягом лише двох років (2014-2015) загальний обсяг ПІ в українську економіку зменшився з майже на 33% – з 53,7 до 36,2 млрд дол США. Лише у 2016 р. спостерігався їх незначний приріст – на 0,5 млрд дол. США. При цьому варто зазначити, що найбільший «внесок» у 2011-2016 рр. у скорочення інвестицій в економіку України зроблений інвесторами низки провідних європейських держав – Нідерландів (5,6 млрд дол. США), Німеччини (3,5 млрд дол. США), Франції (0,8 млрд дол. США), Австрії (0,5 млрд дол. США), а також інших країн [1, с.403].

Безпосереднім «продуктом» глобалізації, з яким стикнулося людство та який у XXI столітті набув колосальних масштабів і має тенденцію до подальшого зростання, є трудова міграція у різноманітних формах її прояву як всередині багатьох країн, так і на міждержавному рівні.

Негативні тенденції розвитку української економіки (разом з політичною нестабільністю) та, насамперед, значна різниця в рівні оплати праці в Україні порівняно з іншими країнами, слугують поштовхом для масової зовнішньої трудової міграції українських громадян. Особливо відчутною для реального сектора економіки й соціальної сфери вона виявилась у зв'язку з подіями, пов'язаними з анексією Криму та проведенням антитерористичної операції у Донецькій та Луганській областях.

З метою оцінювання масштабів цього явища у 2017 р. Державною службою статистики України було проведено модульне вибіркове обстеження населення з питань трудової міграції (без урахування території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції). За результатами цього обстеження загальна кількість трудових мігрантів з України становила понад 1,3 млн осіб, 85,9% з яких знайшли роботу в Польщі, Росії, Чехії та Італії (рис. 1).

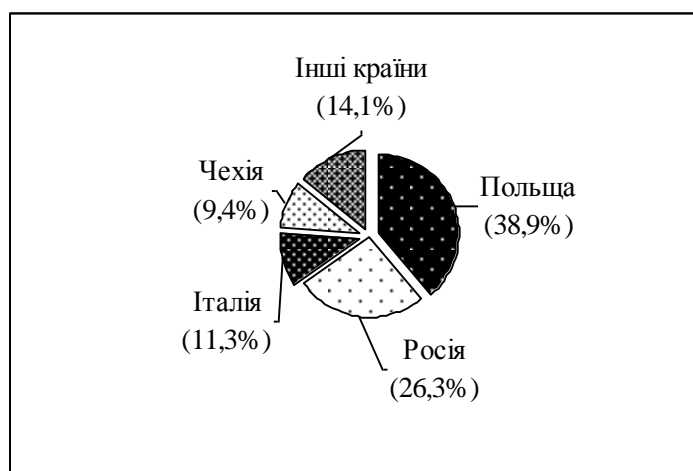

Рис. 1. Структура зовнішньої трудової міграції з України за країнами перебування

Джерело: розраховано і складено автором за даними [3, с. 5]

Крім того, ще близько 0,5 млн осіб у 2017 р. мали наміри виїхати з України за кордон для роботи та у пошуках роботи. Майже 85% респондентів головною причиною бажання працювати за кордоном назвали низький рівень оплати праці [3, с. 20, 30]. Варто також підкреслити, що, за оцінками фахівців, у найближчі роки потік трудової міграції з України може зрости через відкритість кордонів, орієнтацію деяких країн, зокрема Польщі, на трудових іммігрантів з метою підтримання економічного зростання та лібералізацію правил їх перебування в країнах-реципієнтах, збільшення кількості студентів з України, які отримують освіту за кордоном [4, с. 29-30].

На підтвердження вагомості загроз для України, викликаних, насамперед, відтоком працездатного населення, а також й іншими причинами, наведемо динаміку показника кількості зайнятих в економіці за останні п'ять років: якщо у 2011 р. вона становила 20,3 млн осіб (у т.ч. 12,1 млн осіб найманих працівників), то у 2016 р. відповідно – лише 16,3 та 9,3 млн осіб. Чисельність найманих працівників у промисловості країни за цей самий період скоротилася на майже на 30% [рис. 2]. Наведені дані наочно свідчать, що найбільш уразливою в умовах новітніх глобальних викликів виявилась вітчизняна промисловість, тобто деіндустріалізація країни відбувається прискореними темпами.

Рис. 2. Динаміка зайнятості в Україні у 2011-2016 рр.

Джерело: складено автором за даними [1, с. 51]

З метою подолання наявних дисбалансів в економічній сфері та недопущення подальшого погіршення рівня національної безпеки, насамперед її економічного складника, що зумовлено збільшенням соціально-економічних розбіжностей між Україною та сусідніми країнами, необхідним є розроблення та послідовна реалізація стратегії антикризового відновлення економіки, головними заходами якої повинні стати:

1) переведення національного господарства на інвестиційно-інноваційний шлях розвитку, що передбачає ефективне використання наявного науково-технічного потенціалу країни, упровадження сучасних технологій, виробництво нових видів продукції з високою часткою доданої вартості; стимулювання створення відповідних нових робочих місць, у тому числі за рахунок залучення іноземних інвестицій. З цією метою доцільно розглянути питання реанімації діяльності спеціальних економічних зон на території країни та дієвої й результативної системи преференцій для потенційних інвесторів (як закордонних, так й вітчизняних) з урахуванням умов, що змінилися;

2) підвищення ефективності виробництва, насамперед, за рахунок збільшення продуктивності праці, зниження енерго-, матеріало- та фондомісткості, наближення значень даних показників, перш за все у промисловості та у сільському господарстві, до рівня, якого досягнуто в розвинених європейських країнах. Особливо уваги потребує також реалізація заходів щодо енергозбереження в комунально-побутовому секторі;

3) продовження реалізації узятого державою курсу на підвищення заробітної плати – пріоритетом має стати політика, зорієнтована на поступове вирівнювання оплати праці з найближчими європейськими країнами. Особливо це стосується прикордонних регіонів (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька та інші області західної України, а також регіонів, наближених до кордонів з Російською Федерацією). Як свідчать дані вітчизняної статистики, у більшості зазначених регіонів, середня заробітна плата значно відстає від середнього рівня по державі, що є додатковим «провокаційним» чинником до зовнішньої трудової міграції;

4) стимулювання інвестицій у розвиток виробничої інфраструктури, у першу чергу в будівництво сучасних автомобільних шляхів, швидкісного залізничного сполучення, перевезень водним транспортом та збільшення потужностей річкових і морських портів, опанування нових напрямів авіаційних перевезень та їх доступності як всередині країни, так й на міжнародних лініях;

5) стабілізація курсу національної валюти, цін на споживчому ринку, підвищення рівня забезпеченості населення соціальними благами та їх якості, особливо в сільській місцевості (дитячі садочки, школи, поліклініки, спортивні заклади, комунальні послуги тощо).

Реалізація вищезазначених заходів дозволить Україні зберегти та підтримувати належний рівень національної безпеки, а також будувати відносини із сусідніми країнами в економічній сфері на умовах взаємовигідного партнерського співробітництва, а не виступати лише у ролі постачальника дешевої робочої сили.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Масштаби трудової міграції в Україні на сьогодні дають усі підстави розглядати її як новітній глобальний виклик національній економічній безпеці, руйнівна дія якого з часом, особливо в довготривалому періоді, без адекватних запобіжних заходів з боку держави буде лише посилюватися і спричиняти виникнення ще більших соціально-економічних проблем не тільки всередині держави, а й в прилеглих до неї країнах. Найважливішим та безальтернативним стратегічним напрямом розв'язання цієї проблеми є підвищення темпів економічного зростання шляхом реалізації інноваційно-інвестиційної програми розвитку, з одночасним суттєвим підвищенням вартості робочої сили та доведення її у стислі терміни до рівня країн-європейських сусідів України. Останнє повинно розглядатися як домінуючий напрям усієї соціально-економічної політики держави на найближчу перспективу. Отже, подальші наукові розвідки за розглянутою в цій статті проблематикою мають здійснюватися в напрямі обґрунтування пропозицій і конкретного прикладного інструментарію щодо реалізації взятого Урядом України курсу, який має бути узгоджений з іншими макроекономічними параметрами розвитку економіки, на підвищення рівня оплати праці в державному секторі та стимулювання адекватних дій, з врахуванням кращого позитивного закордонного досвіду в підприємницькому середовищі, у всіх сферах національного господарства.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник України за 2016 рік / за ред. І.Є. Вернера. – К.: Державна служба статистики України, 2017. – 611 с.
2. Статистичний збірник «Україна в цифрах 2016» / за ред. І.Є. Вернера. – К.: Державна служба статистики України, 2017. – 240 с.
3. Статистичний бюлетень «Зовнішня трудова міграція населення (за результатами модульного вибіркового обстеження)» / відп. за випуск Сенік І.В. – К.: Державна служба статистики України, 2017. – 36 с.
4. Інфляційний звіт Національного банку України за січень 2018 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=93F2E6B546AE885DE10EBF310D44C658?id=63442010>.